

velice přínosnou kolektivní monografii o historii významného města. Rozhodně je třeba ocenit práci s archivními prameny, která byla ztížena tím, že samotný fond Archiv města Radnice není dosud uspořádaný a pro období do roku 1850 neúplně dochovaný. Přestože Josef Hylák ve své obsáhlé práci o dějinách Radnic mohl vycházet z některých pramenů, které se do dnešní doby nedochovaly, tato kniha ji v řadě ohledů zdatně doplňuje a vyplňuje prázdna místa.

Eva Němečková

Stanislava MUSILOVÁ, *Žena za katrem. V síti trestněprávních a kriminalizačních mechanismů druhé poloviny dlouhého 19. století, Ústí nad Labem 2019, 204 s.*

Autorkou předkládané monografie je Stanislava Musilová, jež se specializuje na období 19. století a působí na katedře historie FF UJEP v Ústí nad Labem jako odborná asistentka. Zabývá se nejen okrajovými vrstvami společnosti, ale také genderovými specifiky a – jak už název knihy napovídá – kriminalitou. Mezi lety 2016–2018 působila jako členka řešitelského týmu ve výzkumu *Proměna společnosti, kultura a každodennost novověku*. Výsledkem tohoto dvouletého výzkumu se stala právě kniha *Žena za katrem* (přesněji řečeno se jedná o přepracovanou verzi jejího disertačního spisu), vydaná nakladatelstvím Scriptorium pro Filozofickou fakultu Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem v roce 2019.

Monografie čtenáři nabízí možnost nahlédnout do života trestankyň 2. poloviny 19. století s exkurzem do vývoje emancipačního hnutí. A pojednává též o nejvíce frekventovaných skupinách deliktů, z nichž na prvním místě byla krádež a hned za ní infanticidium. V úvodu je představeno hlavní téma výzkumu a nechybí ani přehledně strukturovaný obsah.

Autorka začíná svůj výklad zasazením daného tématu do dobového kontextu, přičemž zmiňuje jednotlivé historické mezníky 19. století a v poznámkách pod čarou dále odkazuje na příslušné autory. První vědecký zájem o kriminalitu žen bychom našli v klasické kriminologii, ovlivněné sociálním darwinismem a antropologickým determinismem. Jako determinant ženské kriminality byl určen ženský organismus. Právě jeho nedostatečný vývin údajně mohl za menší zločinnost žen. Pokud se tedy z některé ženy stala kriminálnice, byla považována za psychicky nemocnou. Autorka se sama podivuje nad tím, že klasičtí kriminologové neaplikovali jako výzkumnou kategorii gender. Místo toho klasická kriminologie „ženy charakterizovala výlučně z biologických až sexistických pozic“ (s. 26). Musilová upozorňuje, že rozhodující roli z hlediska proměny chápání ženské kriminality měla feministická kriminologie, jež vznikala po polovině 20. století na území Spojených států.

V kapitole *Trestní právo a vězeňství. Vývoj kriminálního diskurzu a kriminalizačních praktik* se autorka zabývá proměnou věznic. S tím pochopitelně souvisí i profesionalizace a separace vězeňských zařízení. Teprve s modernizací trestní správy se na zločin konečně pohlíželo jako na akt založený na svobodné vůli člověka a jeho špatných úmyslech. V souvislosti s naším územím není opominut ani zákoník *Constitutio Criminalis Teresiana*, jenž byl jakýmsi prvním pokusem o sjednocení trestního soudnictví pro rakouské země. Tento zákoník, vydaný roku 1768, rozděluje zločiny do devíti kategorií. Posléze Josef II. vydal kodex nesoucí název *Všeobecný zákoník o zločinech a trestech na ně*. Důležité bylo především zrušení tortury a trestu smrti. Vynechán v rozboru není ani kodex Františka II., který byl v polovině 19. století novelizován a jehož trestněprávní limity platily na našem území do jisté míry až do poloviny století dvacátého. Čtenář se dále dočte o postupném vývoji základních vězeňských systémů, je nastíněna i podoba trestu ve 2. polovině 19. století a jsou také rozlišeny jejich dva základní typy.

Ve třetí kapitole se Musilová zabývá kvantitativní analýzou, která vedla k charakterizování předpokladů dalšího kvalitativního výzkumu. Vycházela především z pramenů Trestnice pro ženy Řepy. K dispozici měla 8206 záznamů o ženách zatčených mezi lety 1864–1914. Kromě evidenčních knih využila také osobní spisy žen a vězeňské protokoly. Graf znázorňující celkový počet trestankyň přijatých do řepské věznice dokládá, že nejvíce jich bylo přijato ve 2. polovině 70. let 19. století. Mezi uvězněnými dominovaly recidivistky. Dále autorka zkoumala sociálně-rodinné a jiné predispozice žen.

Již v úvodu S. Musilová avizovala krátkou vsuvku týkající se otázky emancipace, již se blíže věnuje ve čtvrté kapitole. České emancipační hnutí mělo především vlastenecký charakter, a prosadil se tu tak feminismus spíše umírněného charakteru. Jeho snaha směřovala k lepšímu uplatnění žen, a to jak v rodině, tak ve společnosti. Inspiraci nacházel například v myšlenkách Bernarda Bolzana, jenž je známý zejména pro svůj spis o politické jednotě českého a německého národa, ale význam má právě i v oblasti emancipačního hnutí. Zmíněny jsou také aktivity Karolíny Světlé a Elišky Krásnohorské. Velkou roli sehrál i T. G. Masaryk, jenž prosazoval rovnost v pracovním uplatnění i v přístupu ke vzdělání. V knize je mu věnováno několik stránek – autorka vyzdvihuje některé jeho názory, které opírá o příslušné citace z jeho děl a přednášek. Za pozornost stojí i její úvaha, zda to nebyla právě emancipace, co vedlo ženy k větší účasti na kriminálním počinání. K této otázce ji přivedl především vzrůst počtu kriminálnic právě v období, kdy u nás docházelo k největším emancipačním bouřím.

V závěrečné kapitole *Zločin v síti vztahů* je pojednáno nejen o motivech a přípravě zločinu, ale také o strategickém manévrování. Díky pramenům ze Státního oblastního archivu v Praze měla autorka možnost uvést řadu

konkrétních případů. Zabývá se i vlivem etiketizace na vyšetřování a dopadení pachatele. Mezi kontrolní mechanismy patřily například špatná pověst nebo neregulérní vztahy. Nutno konstatovat, že právě „sousedská kontrola“ byla mnohdy důvodem k započatí policejního šetření. Několik posledních stran této kapitoly se soustředí na tři zločinecká uskupení, na nichž jsou demonstrovány principy organizovaného zločinu v 80. letech 19. století. Ony formace zahrnovaly i ženy, nicméně dle zkoumané množiny trestankyň byla ženská kriminalita spíše individuálního charakteru.

Závěr monografie shrnuje průběh celého autorčina výzkumu. Rozsah poměrně útlé knihy, jejíž titulní stranu zdobí malba *Vražda dítěte* namalovaná rukou dánského umělce Erika Henningsena, je dozajista v kontrastu s jejím významem. Stanislava Musilová patří k prvním, kdo se danému tématu takto podrobně věnoval, a její monografie tak může posloužit dalšímu bádání. Dosud totiž byla kriminalita zkoumána spíše jako obecný fenomén, nikoli na základě pohlaví. Za určitý přínos výzkumu lze považovat i nalezení paralely mezi zlodějskými formacemi 2. poloviny 19. století a raně novověkými lupičskými tlupami, a to z hlediska způsobu organizace a principů fungování.

Čtenář z knihy načerpá mnoho užitečných poznatků. Seznámí se nejen s podobou genderově dokonalé ženy v 19. století, ale například i s pojmem „stereotyp neznámé ženštiny“, který spadal mezi obranné strategie obviněných. Poznámkami pod čarou autorka rozhodně nešetřila, mnohdy totiž zabírají až tři čtvrtiny strany. Na druhou stranu se v nich vyskytuje řada zajímavých doplňujících informací a odkazů na recentní literaturu, o níž má S. Musilová vynikající přehled. Monografie je velmi čtivá a díky přehledně zpracovaným kapitolám čtenář „neztrácí nit“. Je však z jeho strany očekávána jistá znalost problematiky, neboť se zde pracuje s řadou odborných termínů – ačkoli jinak je publikace přístupná i laickému čtenáři.

Součástí monografie jsou přehledně zpracované grafy, tabulky a diagramy. Nechybějí přílohy dokládající mj. místní příslušnost zkoumaných trestankyň či dobové pohledy na řepskou trestnici. Knihu uzavírají cizojazyčné shrnutí a klíčová slova. Bohatý seznam pramenů a literatury utvrzuje čtenáře v tom, s jakou precizností se autorka tématem zabývala. Příjemný čtenářský zážitek není přerušován překlepy ani porušováním pravopisných norem. Drobnou výtkou budiž ponechání některých citací, které jsou uvedeny na začátku kapitol, v jejich cizojazyčném znění. Čtenář by jistě ocenil jejich překlad. Výsledek práce S. Musilové je velmi zdařilý a jistě bude mít v odborných kruzích široký ohlas.

Natalie Nguyenová